

Ο Μητροπολίτης Καλαβρύτων και Αιγιαλείας για την προσωπογραφία του τελευταίου αυτοκράτορα του Βυζαντίου

/ [Παιδεία και Πολιτισμός](#)

Της Μαρίας Γιαχνάκη

Ο Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Δραγάσης Παλαιολόγος (8 Φεβρουαρίου 1404 - 29 Μαΐου 1453) ήταν ο τελευταίος βασιλεύων Ρωμαίος (Βυζαντινός) αυτοκράτορας, ως μέλος της δυναστείας των Παλαιολόγων, από το 1449 έως τον θάνατό του, οπότε έπεσε μαχόμενος κατά την Αλωση της Κωνσταντινούπολης (1453). Μετά τον χαμό του, ο [Κωνσταντίνος Παλαιολόγος](#) έγινε θρυλική μορφή της ελληνικής λαϊκής παράδοσης ως ο «Μαρμαρωμένος βασιλιάς».

Στο φως ήρθε στις αρχές του Δεκεμβρίου η μοναδική προσωπογραφία του τελευταίου αυτοκράτορα του Βυζαντίου, Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου, μίας από

τις πιο τραγικές και ηρωικές προσωπικότητες της ιστορίας, έπειτα από εργασίες συντήρησης που πραγματοποιούνται από το υπουργείο Πολιτισμού στο καθολικό του Παλαιομονάστηρου Ταξιαρχών Αιγιαλείας, που ανήκει στη Μονή της **Ιεράς Μητροπόλεως Καλαβρύτων και Αιγιαλείας**. Ο Παλαιολόγος ήταν ο αυτοκράτορας που συνέδεσε τη ζωή και το όνομά του με το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Η προσωπογραφία εντοπίστηκε, κατά την υλοποίηση του έργου των εργασιών συντήρησης δύο στρωμάτων τοιχογραφιών των ύστερων βυζαντινών χρόνων, στο δεύτερο στρώμα τοιχογράφησης και αφορά στη μοναδική εν ζωή προσωπογραφία του.

Το δεύτερο αυτό στρώμα, βάσει τεχνοτροπικών κριτηρίων, χρονολογείται με ασφάλεια στα μέσα του 15ου αιώνα, σύμφωνα με τη διευθύντρια της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας, αρχαιολόγο δρ Αναστασία Κουμούση, ενώ και τα δύο στρώματα τοιχογραφιών αντανakλούν τις αισθητικές τάσεις της Κωνσταντινούπολης.

Σύμφωνα μάλιστα με την υπουργό Πολιτισμού, **Λίνα Μενδώνη**, ο ζωγράφος πρέπει να απέδωσε τα προσωπογραφικά χαρακτηριστικά του τελευταίου αυτοκράτορα του Βυζαντίου, Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου, από ίδια αντίληψη, δηλαδή το πρότυπό του δεν ήταν ένα επίσημο αυτοκρατορικό πορτραίτο, όπως συνηθιζόταν, αλλά ο ίδιος ο αυτοκράτορας.

Στην περιγραφή που έγινε από την ομάδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων αναφέρεται ότι στην τοιχογραφία απεικονίζεται η μορφή ενός ώριμου άνδρα που φέρει αυτοκρατορικά «διάσημα» (πολυτελή λώρο πάνω από τον ανοιχτόχρωμο σάκκο, διάλιθο στέμμα) και κρατά σταυροφόρο σκήπτρο. Ο χρυσοκέντητος πορφυρός του μανδύας διακοσμείται με μετάλλια, στα οποία εγγράφονται δικέφαλοι αετοί με στέμμα ανάμεσα στις κεφαλές τους, διακριτικό των μελών της οικογένειας των Παλαιολόγων. Η παρουσία των δικέφαλων αετών στο ένδυμα της μορφής, σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα insignia, αποτελούσαν ένα εικονογραφημένο μήνυμα που επέτρεπε στον θεατή να ταυτοποιήσει αδιαμφισβήτητα τον άνδρα με αυτοκράτορα.

Παράλληλα, σύμφωνα πάντα με την ομάδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων, ο αυτοκράτορας που απεικονίζεται είναι ιστορικό πρόσωπο και ταυτίζεται με τον Κωνσταντίνο ΙΑ΄ Παλαιολόγο, αδελφό των χορηγών της ανακαίνισης της μονής, των δεσποτών Δημητρίου και Θωμά.

Γενναιόδωρη χορηγία

Ο μητροπολίτης Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, κ. Ιερώνυμος, μιλώντας στα «ΠΑΡΑΠΟΛΙΤΙΚΑ» τονίζει ότι «το γεγονός πως εντοπίστηκε αυτή η προσωπογραφία του αυτοκράτορα του Βυζαντίου Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου επικαιροποιεί τις μέχρι τώρα ιστορικές πληροφορίες που υπήρχαν. Το αυτοκρατορικό πορτραίτο συνδέεται με τη γνωστή από τις γραπτές πηγές γενναιόδωρη χορηγία των αδελφών του στη μονή, μετά τη λήξη του πρώτου μεταξύ τους εμφυλίου πολέμου (1449-1450), που επιτεύχθηκε με τη διαιτησία του Κωνσταντίνου, όπως αναφέρει ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ο οποίος ήταν Έλληνας ιστορικός, μέλος της ομώνυμης αρχοντικής οικογένειας της Αθήνας, η οποία ανέδειξε αρκετούς λογίους κατά τον 15ο αιώνα και ζούσε στην Αυλή του δεσπότη του Μυστρά Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου το 1447. Οι αδερφοί του, ο Θωμάς και ο Δημήτριος, οι δεσπότες του Μυστρά, ήταν ανακαινιστές και δωρητές της Παλαιάς Μονής Αιγιαλείας. Ουσιαστικά τον έβαλαν για να αποτυπώσουν τη δυναστική συνέχεια. Ο Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος ήταν ένας άτεκνος αυτοκράτορας και τα δυο του αδέλφια θα διεκδικούσαν σε λίγο την εξουσία.

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ήταν το όγδοο από τα δέκα συνολικά παιδιά του **αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου**. Παρόλο που ήταν ο τρίτος κατά σειρά γιος, στέφθηκε αυτοκράτορας τον Ιανουάριο του 1449, στον Μυστρά, όπου ήταν Δεσπότης, καθώς τα δύο μεγαλύτερα αδέλφια του πέθαναν.

Ήταν ο τελευταίος αυτοκράτορας που αρνήθηκε να παραδώσει την Πόλη στον Μωάμεθ και πέθανε σαν απλός στρατιώτης στις 29 Μαΐου του 1453 στην πύλη του Ρωμανού, σε αντίθεση με τα δύο μικρότερα αδέλφια του, που κοίταξαν πώς θα σωθούν. Ο Θωμάς έγινε καθολικός και πήγε στη Ρώμη, κάτω από την προστασία του πάπα, ενώ ο Δημήτρης δήλωσε υποταγή στους Τούρκους, παραδίδοντάς τους τον Μυστρά. Στο κάλεσμα του Παλαιολόγου οι μόνοι που ήρθαν εθελοντικά να βοηθήσουν στον αγώνα κατά των Τούρκων ήταν 700 πολεμιστές, με αρχηγό τον εμπειροπόλεμο πολεμιστή Ιωάννη Ιουστινιάνη. Πολλοί κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης εγκατέλειψαν την πόλη πριν ξεκινήσει η πολιορκία.

Ο Κωνσταντίνος είχε περίπου 7.000 πολεμιστές για να υπερασπιστεί την Πόλη, απέναντι σε μια δύναμη τουλάχιστον 160.000 ανδρών, με επίλεκτα στρατεύματα και κυρίως ισχυρό πυροβολικό».

Τον ήξερε ο ζωγράφος

Η αρχαιολόγος μάλιστα και διευθύντρια της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας σε πρόσφατες δηλώσεις της ανέφερε: «Ο εντοπισμός αυτός ξεπερνά τις αρχαιολογικές επιτυχίες, έχει εθνική σημασία. Είναι ο τελευταίος αυτοκράτορας του Βυζαντίου σε ένα μνημειακό ζωγραφικό σύνολο μοναδικό. Είναι μετά την Παντάνασσα. Αυτός ο ζωγράφος που ήρθε από τον Μυστρά και τον ήξερε -είμαι σίγουρη-, γι' αυτό τον έχει αποτυπώσει με τέτοια επιτυχία, αντιγράφει την Παντάνασσα του Μυστρά».

Είναι η τελευταία χρονολογικά σωζόμενη προσωπογραφία αυτοκράτορα στη βυζαντινή μνημειακή ζωγραφική και το μοναδικό πορτραίτο του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, σύγχρονο με τη σύντομη βασιλεία του (6 Ιανουαρίου 1449 – 29 Μαΐου 1453). Ως πορτραίτο δεν είναι ιδεαλιστικό ή τυποποιημένο. Πρόκειται για αυθεντική προσωπογραφία, που αποδίδει με ακρίβεια τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του τελευταίου Βυζαντινού αυτοκράτορα. Είναι μια μορφή γήινη, ένας ώριμος άνδρας, με λεπτό πρόσωπο και εξατομικευμένα χαρακτηριστικά, που αποπνέει ηρεμία και ευγένεια.

Στον Μυστρά, απ' όπου πιθανότατα προερχόταν ο ζωγράφος που εικονογράφησε το δεύτερο στρώμα του Καθολικού, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος είχε ζήσει πέντε χρόνια ως δεσπότης, πριν στεφθεί αυτοκράτορας.

***Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Παραπολιτικά**